

จดหมายข่าวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

# *Utham Rung Newsletter*

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ เมษายน—มิถุนายน ๒๕๖๐



ภาพงานแถลงข่าวประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ประจำปี ๒๕๖๐

# ทักทาย

สวัสดีครับท่านผู้อ่านทุกท่าน จดหมายข่าวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งฉบับที่ ๒ มาพร้อมกับข่าวสารเรื่องในงานต่าง ๆ มากมาย ทั้งงานประเพณีท้องถิ่น ปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม ที่จัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๑๐-๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐ ตลอดจนงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ที่จัดขึ้นในช่วงวันที่ ๓๑ มีนาคม ถึง ๒ เมษายน ๒๕๖๐ โดยวันสุดท้ายของงานซึ่งตรงกับวันอนุรักษ์มรดกไทย และเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมีพิธีเทิดพระเกียรติที่ยิ่งใหญ่ฉลองการภายในงานด้วย กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่าความสำคัญของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่มีต่อโบราณสถานเหล่านี้ คนกับโบราณสถานต่างเกื้อกูลกัน และจะดำรงคงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสู่ลูกหลานสืบไป

วสันต์ เทพสุรียานนท์  
หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

จัดพิมพ์โดย อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ที่ปรึกษา นายจารึก วิไลแก้ว ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา

คณะผู้จัดทำ นายวสันต์ เทพสุรียานนท์ นายจำลอง เหลือมทองกลาง

นางสาวกมลวรรณ นิธินันท์ นางสาวมณฑกาญจน์ อินทร์ทอง

นายเดโชชัย ลิ้มทอง นายปรัชญา ตันกาศ

ติดต่อ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ตู้ ปณ.๓ ปท.นางรอง ตำบลตาเป็ก อำเภอนเฉลิมพระเกียรติ

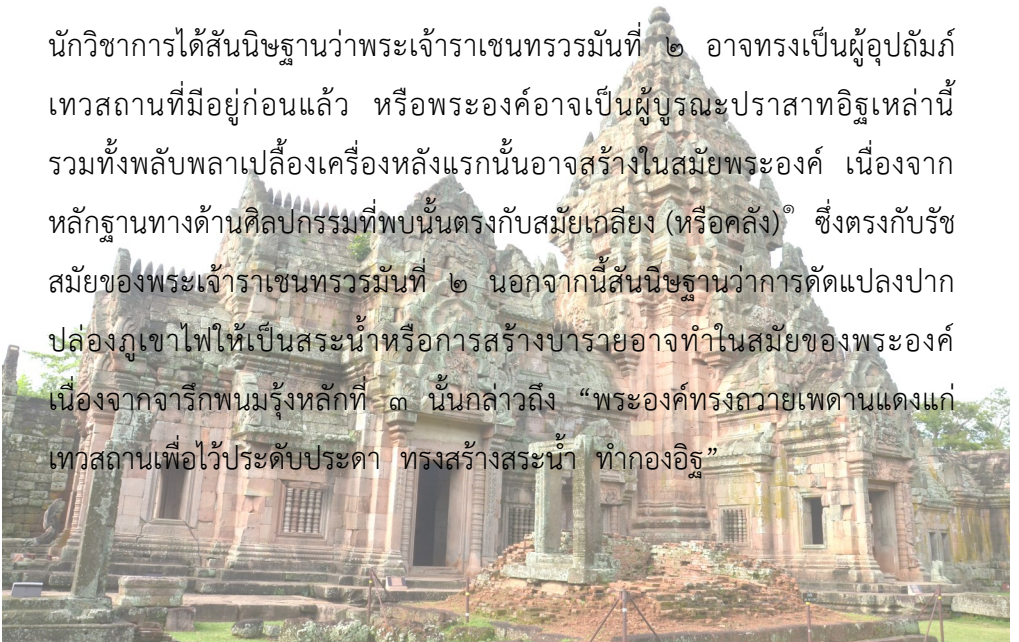
จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๑๐ โทร. ๐-๔๔๖๖-๖๒๕๑ โทรสาร. ๐-๔๔๖๖-๖๒๕๒

E-mail: Phnomrungoffice@yahoo.co.th Facebook Page: อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

# เล่าเรื่อง...“ปราสาทพนมรุ้ง”...

ฉบับที่แล้วเราได้กล่าวถึงอายุสมัยของปราสาทพนมรุ้งไปแล้ว แต่คุณผู้อ่านทุกท่านคงจะเกิดความสงสัยว่าปราสาทพนมรุ้งนั้นใครเป็นผู้สร้าง ในฉบับนี้เราจะมาบอกเล่าเรื่องราวของผู้สร้างปราสาทพนมรุ้ง

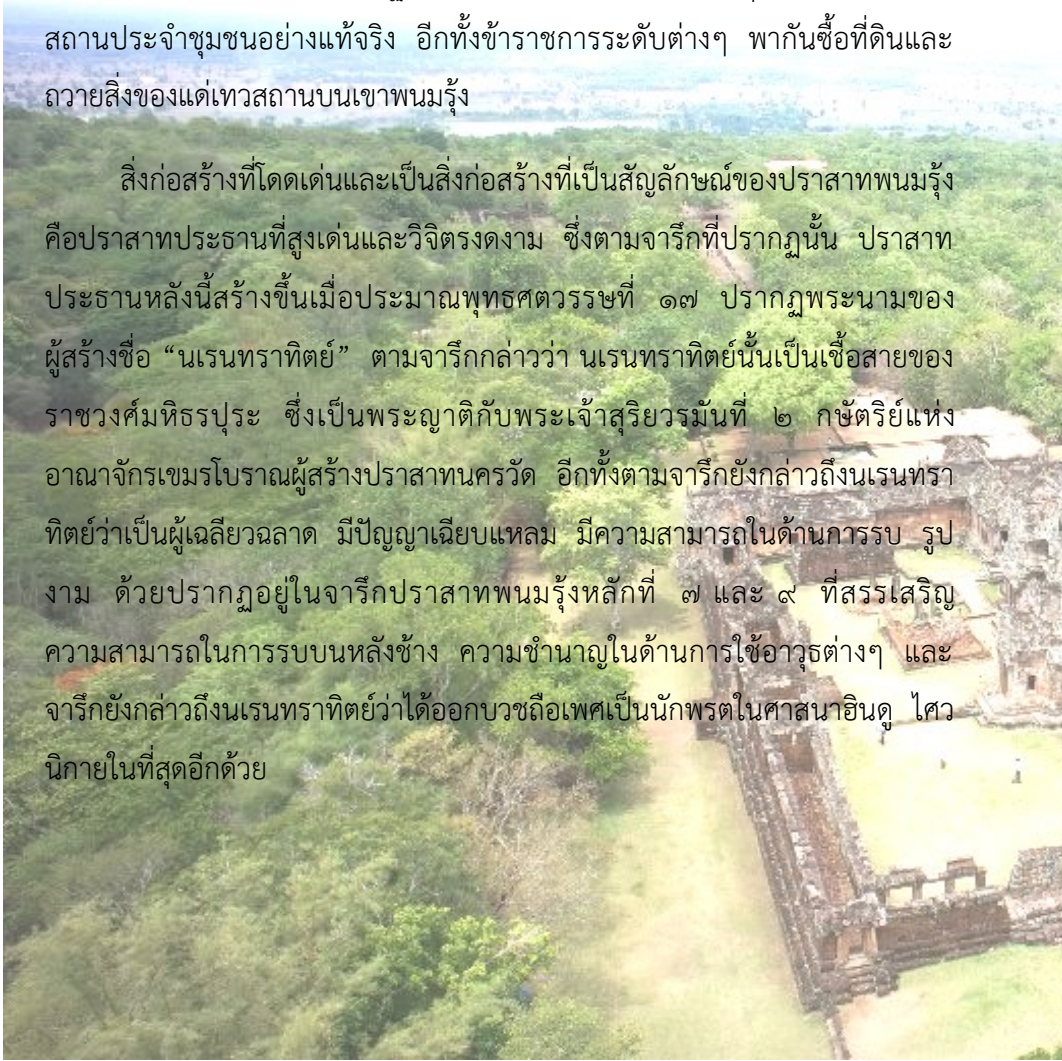
ปราสาทพนมรุ้งนั้นมีการก่อสร้างและการใช้งานที่ต่อเนื่องยาวนาน จากหลักฐานที่ปรากฏสันนิษฐานว่าในสมัยแรกเริ่มที่มีการก่อสร้างนั้น สิ่งก่อสร้างที่เก่าที่สุดคือปราสาทอิฐ ๒ หลัง ซึ่งในปัจจุบันเรายังไม่พบหลักฐานของผู้สร้าง แต่ได้มีการพบจารึกพนมรุ้งหลักที่ ๓ ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๕ เป็นจารึกที่กล่าวสรรเสริญพระบิดาของพระองค์คือพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ ๒ (พ.ศ.๑๔๘๗ - ๑๕๑๑) ซึ่งจากจารึกดังกล่าว นักวิชาการได้สันนิษฐานว่าพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ ๒ อาจทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ เทวสถานที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือพระองค์อาจเป็นผู้บูรณะปราสาทอิฐเหล่านี้ รวมทั้งพลับพลาเปลื้องเครื่องหลังแรกนั้นอาจสร้างในสมัยพระองค์ เนื่องจากหลักฐานทางด้านศิลปกรรมที่พบนั้นตรงกับสมัยเกลียง (หรือคลัง)<sup>๑</sup> ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ ๒ นอกจากนี้สันนิษฐานว่าการตัดแปลงปากปล่องภูเขาไฟให้เป็นสระน้ำหรือการสร้างบารายอาจทำในสมัยของพระองค์ เนื่องจากจารึกพนมรุ้งหลักที่ ๓ นั้นกล่าวถึง “พระองค์ทรงถวายเพดานแดงแก่เทวสถานเพื่อไว้ประดับประดา ทรงสร้างสระน้ำ ทำกองอิฐ”



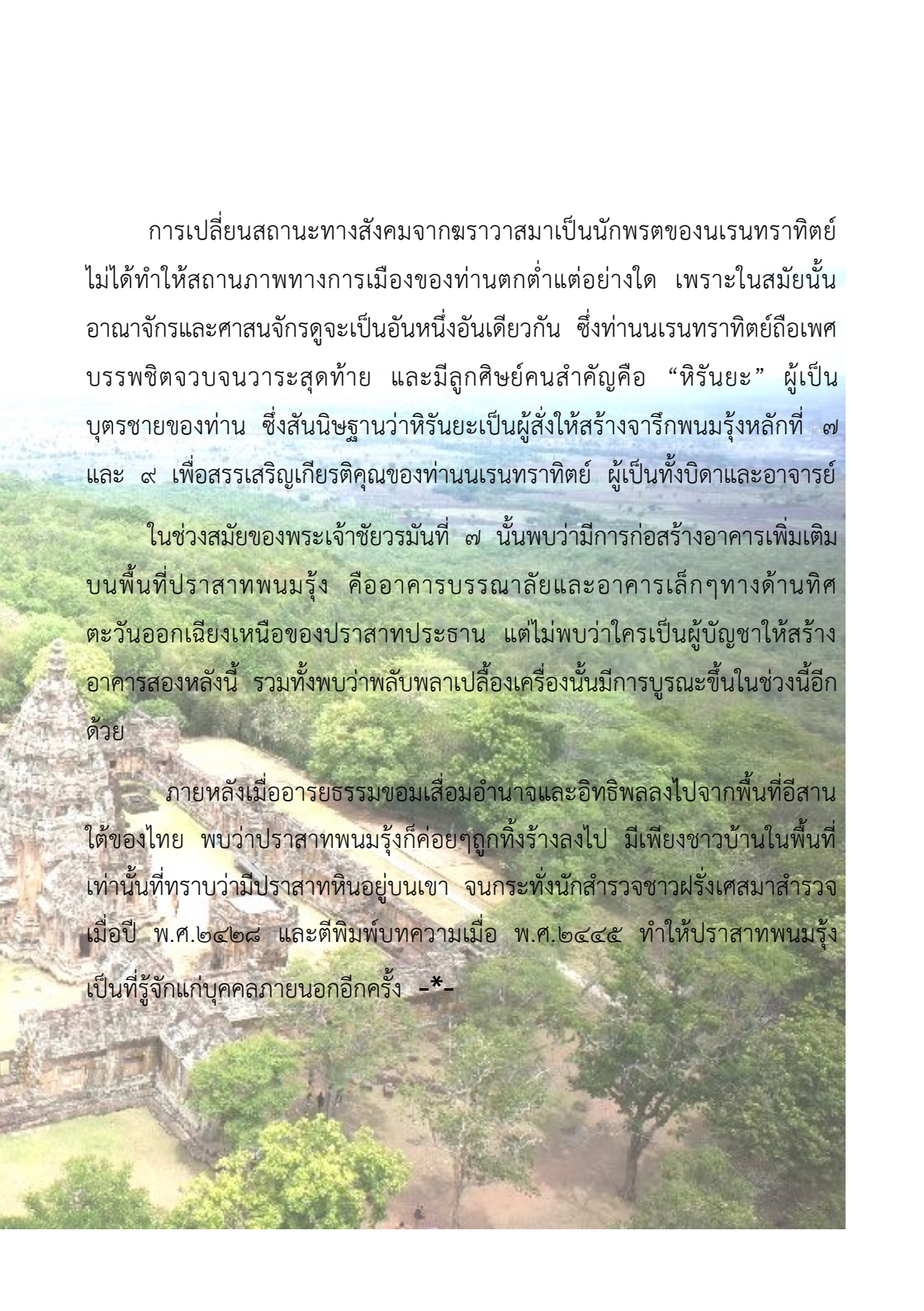
<sup>๑</sup> เกรียงหรือคลังคือ การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของศิลปะขอม

ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๕ (พ.ศ.๑๕๑๑ - ๑๕๔๔) พระโอรสของพระเจ้าราชนทรวรมันที่ ๒ สันนิษฐานว่าปรางค์น้อยนั้นสร้างในรัชสมัยของพระองค์ และสันนิษฐานว่าศาสนสถานบนเขาพนมรຸ້ងนั้นได้เป็นศาสนสถานประจำชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งข้าราชการระดับต่างๆ พากันซื้อที่ดินและถวายสิ่งของแก่ศาสนสถานบนเขาพนมรຸ້ង

สิ่งก่อสร้างที่โดดเด่นและเป็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นสัญลักษณ์ของปราสาทพนมรຸ້ងคือปราสาทประธานที่สูงเด่นและวิจิตรงดงาม ซึ่งตามจารึกที่ปรากฏนั้น ปราสาทประธานหลังนี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ปรากฏพระนามของผู้สร้างชื่อ “นเรนทราทิตย์” ตามจารึกกล่าวว่า นเรนทราทิตย์นั้นเป็นเชื้อสายของราชวงศ์มหิธรปุระ ซึ่งเป็นพระญาติกับพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ กษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณผู้สร้างปราสาทนครวัด อีกทั้งตามจารึกยังกล่าวถึงนเรนทราทิตย์ว่าเป็นผู้เฉลียวฉลาด มีปัญญาเฉียบแหลม มีความสามารถในด้านการรบ ปรุงงาม ด้วยปรากฏอยู่ในจารึกปราสาทพนมรຸ້ងหลักที่ ๗ และ ๘ ที่สรรเสริญความสามารถในการรบบนหลังช้าง ความชำนาญในด้านการใช้อาวุธต่างๆ และจารึกยังกล่าวถึงนเรนทราทิตย์ว่าได้ออกบวชถือเพศเป็นนักพรตในศาสนาฮินดู ไศวนิกายในที่สุดอีกด้วย







การเปลี่ยนสถานะทางสังคมจากขรราวาสมาเป็นนักพรตของนเรนทราทิตย์ ไม่ได้ทำให้สถานภาพทางการเมืองของท่านตกต่ำแต่อย่างใด เพราะในสมัยนั้น อาณาจักรและศาสนจักรจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งท่านนเรนทราทิตย์ถือเพศ บรรพชิตจวบจนวาระสุดท้าย และมีลูกศิษย์คนสำคัญคือ “หิรัญยะ” ผู้เป็น บุตรชายของท่าน ซึ่งสันนิษฐานว่าหิรัญยะเป็นผู้สั่งให้สร้างจารึกพนมรุ้งหลักที่ ๗ และ ๘ เพื่อสรรเสริญเกียรติคุณของท่านนเรนทราทิตย์ ผู้เป็นทั้งบิดาและอาจารย์

ในช่วงสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ นั้นพบว่ามี การก่อสร้างอาคารเพิ่มเติม บนพื้นที่ปราสาทพนมรุ้ง คืออาคารบรรณาลัยและอาคารเล็กๆทางด้านทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาทประธาน แต่ไม่พบว่าใครเป็นผู้บัญชาให้สร้าง อาคารสองหลังนี้ รวมทั้งพบว่าพลับพลาเปลื้องเครื่องนั้นมีการบูรณะขึ้นในช่วงนี้ อีก ด้วย

ภายหลังเมื่ออารยธรรมขอมเสื่อมอำนาจและอิทธิพลลงมาจากพื้นที่อีสาน ใต้ของไทย พบว่าปราสาทพนมรุ้งก็ค่อยๆถูกทิ้งร้างลงไป มีเพียงชาวบ้านในพื้นที่ เท่านั้นที่ทราบว่ามีปราสาทหินอยู่บนเขา จนกระทั่งนักสำรวจชาวฝรั่งเศสมาสำรวจ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๘ และตีพิมพ์บทความเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๕ ทำให้ปราสาทพนมรุ้ง เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกอีกครั้ง -\*-

# โบราณคดีเขาปลายบัด

เขาปลายบัด เป็นหนึ่งในภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว อยู่ห่างจากเขาพนมรุ้งไปทางทิศใต้ประมาณ ๕ กิโลเมตร ในพื้นที่หมู่ ๙ บ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

“ปลายบัด” เป็นชื่อในภาษาเขมรที่คนในปัจจุบันใช้เรียกภูเขาแห่งนี้ แปลความได้ว่า “ยอดหาย” สันนิษฐานว่าอาจเรียกตามลักษณะของภูเขาที่เวลามองจากพื้นราบฝั่งบ้านโคกเมืองขึ้นไปแล้วจะเห็นส่วนยอดของภูเขาหายไป ซึ่งเกิดจากการปรับแต่งส่วนยอดภูเขาให้ราบของคนโบราณเพื่อใช้พื้นที่ในการสร้างปราสาทปลายบัด ๑ นั่นเอง

จากจารึกปราสาทปลายบัด ๒ มีความตอนหนึ่งที่กำลังถึงคำว่า “กัจโตน” หรือ “กัจโตน” ซึ่งเชื่อว่าเป็นชื่อเดิมของภูเขาแห่งนี้ที่เรียกกันในสมัยโบราณ จากการสำรวจทางโบราณคดีในพื้นที่เขาปลายบัดของอุทยาน

ประวัติศาสตร์พนมรุ้ง พบโบราณสถานเป็นจำนวนมาก สามารถจัดแบ่งได้ ๕ กลุ่ม ดังนี้

**กลุ่มที่ ๑** ปราสาทปลายบัด ๑ ซึ่งมีการขุดศึกษาทางโบราณคดีมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ และกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินงานบูรณะในปัจจุบัน ประกอบด้วยปราสาทประธานหลังเดี่ยวตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า องค์ปราสาทสร้างด้วยหินทราย ส่วนยอดน่าจะสร้างด้วยอิฐ จากรูปแบบศิลปกรรมและจารึกที่พบเชื่อว่ามีการก่อสร้างมาแล้วตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ด้านหน้าทางทิศตะวันออก มีหลักฐานอาคารอยู่ ๒ หลัง ทางด้านซ้ายของปราสาทประธานเป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมสร้างด้วยศิลาแลง สันนิษฐานว่าเป็นวิหาร ส่วนด้านขวาของปราสาทประธานเหลือหลักฐานเพียงแนวฐานอาคาร สันนิษฐานว่าเป็นบรรณาลัย นอกจากนี้ถัดเนินปราสาทไปทางทิศตะวันออกยังพบ

นอกจากนี้ด้านทิศใต้ของเนินปราสาทปลายบัด ๑ และพื้นที่โดยรอบยังพบเนินโบราณสถานอีกหลายแห่งกระจายตัวอยู่โดยรอบ

**กลุ่มที่ ๒** ปราสาทปลายบัด ๒ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการขุดศึกษาทางโบราณคดี ประกอบด้วยปราสาทอิฐหลังเตี้ยตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง มีกำแพงแก้วล้อมรอบสร้างด้วยหินภูเขาไฟปนด้วยศิลาแลง จากรูปแบบศิลปกรรมและศิลปะจารึกที่พบกำหนดอายุว่าก่อสร้างขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เช่นเดียวกับปราสาทปลายบัด ๑ ด้านหน้าทางทิศตะวันออกถัดแนวกำแพงแก้วออกไป พบแนวทางเดินปูด้วยหินภูเขาไฟยาวกว่า ๑๐๐ เมตร ระหว่างกลางด้านเหนือ-ใต้ ของแนวทางเดินดังกล่าว พบซากฐานอาคารและบารายหรือสระน้ำโบราณประจำศาสนสถานแห่งนี้

**กลุ่มที่ ๓** เป็นแนวฐานอาคารขนาดประมาณ ๑๖x๑๖ เมตร สูงประมาณ ๑.๒ เมตร จำนวน ๑๒ ฐาน มีระยะห่างระหว่างแต่ละฐานประมาณ ๒๐ เมตร เรียงตัวเป็นแนวยาวตามแกนทิศเหนือ-ใต้ สันนิษฐานว่าเป็นแท่นบูชาเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ข้างๆ มีแนวหินเรียงเป็นกรอบรูปสี่เหลี่ยมคล้ายเขตที่ปักอาศัยของนักบวชหรือผู้ดูแลศาสนสถาน

**กลุ่มที่ ๔** เป็นปากปล่องภูเขาไฟปลายบัดที่มีการปรับแต่งให้เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่บนยอดเขา มีการสร้างคันเขื่อนด้วยดินและหินธรรมชาติทางด้านทิศใต้ และมีทางน้ำล้นลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยลึกที่อยู่เชิงเขาด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

**กลุ่มที่ ๕** เป็นอ่างเก็บน้ำห้วยลึก ซึ่งก็คืออ่างเก็บน้ำโบราณ ที่มีการทำคันเขื่อนโบราณเชื่อมระหว่างเนินเขาด้านเหนือและทิศใต้เข้าด้วยกันเพื่อเก็บกักน้ำที่ไหลลงมาจากยอดเขาปลายบัด มีทางน้ำล้นเพื่อระบายน้ำลงสู่ลำห้วยตะแบกทางทิศตะวันออกที่สามารถไหลเชื่อมลงสู่บารายเมืองต่ำได้ ก่อนระบายน้ำจากบารายเมืองต่ำลงสู่ท้องทุ่งเกษตรกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่ระหว่างเขาพนมรุ้งและเขาปลายบัด เชื่อว่าผลผลิตที่ได้สามารถใช้ในการดูแลศาสนสถานและสร้างความมั่งคั่งให้กับแว่นแคว้นแห่งนี้ได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘

# กิจกรรมที่ผ่านมา

ในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ที่ผ่านมา อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งได้เข้าร่วม และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตัวอย่างสำหรับการฝึกอบรม หลักสูตรพัฒนาเทคนิคสื่อ ความหมายในแหล่งท่องเที่ยว โดย กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและ กีฬา



ในวันที่ ๙ มีนาคม ที่ผ่านมา นายสันต์ เทพสุรียานนท์ หัวหน้าอุทยาน ประวัติศาสตร์พนมรุ้ง พร้อมด้วยข้าราชการอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เข้า ร่วมพิธีเปิดเทศกาลแตงโมหวาน ณ ปราสาทเมืองต่ำ

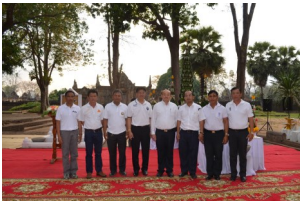




ในวันที่ ๑๑ มีนาคม ที่ผ่านมา นายอนันต์ ชูโชติ อธิบดีกรมศิลปากร ได้ร่วมแถลงข่าว “งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งประจำปี ๒๕๖๐” จัดโดย จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง



ในวันที่ ๑๐-๑๑ มีนาคม ที่ผ่านมา ได้มีงานปราสาทเมืองต่ำ ตามรอยอารยธรรมขอม ประจำปี ๒๕๖๐ ในงานได้มีการแสดงแสงสีเสียง และการออกร้านสินค้า OTOP และการออกร้านขายอาหารของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งงานที่ผ่านมาได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก



ในวันที่ ๓๑ มีนาคม - ๒ เมษายน ที่ผ่านมา ทางอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งได้จัดงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ประจำปี ๒๕๖๐ ทั้งนี้ ในงานได้มีการแสดงแสงสีเสียง และการออกร้านในตลาดอารยธรรมพนมรุ้ง รวมทั้งมีการจำลองขบวนแห่เทพประจำทิศของพระนางกบฏติณธรลักษมี ซึ่งงานในปีนี้ได้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก



# คณะผู้เยี่ยมชม

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ คณะคาราวานโตโยต้า โครงการ " e -TOGO CARAVAN 2017 " จำนวน ๑๐๐ คน เข้าเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยมีนางสาวปราณี สุดประโคน เจ้าหน้าที่อุทยานฯ บรรยายนำชม



วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๐ คณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านซบใต้ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เข้าเยี่ยมชมปราสาทเมืองต่ำ โดยมีนางสาวชยาณิษฐ์ ธนโชคสิริธานนท์ วิทยากรประจำอุทยานฯ บรรยายให้ความรู้



วันอาทิตย์ที่ 12 มีนาคม 2560 นายอนันต์ ชูโชติ อธิบดีกรมศิลปากร พร้อมด้วยคณะ เดินทางมาตรวจราชการ ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และเยี่ยมชมปราสาทบ้านบุ ที่กำลังอยู่ในระหว่างการบูรณะ



# Q - A

Q : ถ้าหากต้องการถ่ายภาพ Pre - Wedding ที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง สามารถทำได้หรือไม่

A : ในการถ่ายภาพ ในที่นี้หมายถึง การถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และไม่ใช้การถ่ายภาพเพื่อการท่องเที่ยวทั่วไป เช่น มีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย หรือ มีคณะจัดการถ่ายภาพเป็นอาชีพ ซึ่ง มีระเบียบการอนุญาตดังนี้

๑. เครื่องแต่งกายที่สวมใส่ อนุญาตเฉพาะชุดครุยปริญญา เครื่องแบบของทางราชการ เครื่องแบบขององค์กรเอกชน ชุดไทยโบราณ ชุดไทยพื้นถิ่น ต้องไม่ไป เปลือย หรือชุดศีลธรรมอันดี เพื่อรักษาคุณค่าของโบราณสถานไว้ ยกเว้น การถ่ายภาพเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือ เพื่อประโยชน์ของทางราชการ ให้หัวหน้าอุทยานฯ พิจารณาเป็นการเฉพาะกรณี

๒. การแสดงท่าทางในการถ่ายภาพ แจ้งให้ผู้จะถ่ายภาพแสดงท่าทางในการถ่ายภาพที่เหมาะสม ไม่แสดงท่าทางที่จะก่อให้เกิดความเสื่อมค่ากับโบราณสถาน

๓. ผู้กำกับดูแล จัดเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดูแลการถ่ายภาพตลอดระยะเวลา

๔. พื้นที่ถ่ายภาพ ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ ไม่อนุญาต ให้ถ่ายภาพในพื้นที่ปราสาทประธาน หรือพื้นที่ถัดจากกระเบื้องคตเข้าไป

๕. ไม่อนุญาต ให้คณะถ่ายภาพใช้ไฟฟ้าหรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นใดของทางอุทยานฯ นอกเหนือจากที่อุทยานจัดไว้บริการเป็นปกติ

๖. ไม่อนุญาต ให้ใช้หรือสร้างฉากประกอบการถ่ายภาพ

๗. ค่าธรรมเนียม ชำระค่าธรรมเนียมตามระเบียบที่กรมศิลปากรกำหนดไว้อัตรา ๑,๐๐๐ บาทต่อหนึ่งวัน และให้เจ้าหน้าที่ออกใบเสร็จรับเงินให้กับผู้ขออนุญาต

ผู้ส่ง

อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ผู้ ปณ.๓ ปท.นางรอง อําเภอ  
เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๑๐

ชำระค่าบริการเป็นเงินเชื่อ

ใบอนุญาติที่ 15/2552

ปณ.ประโคนชัย

กรุณาส่ง